

10 เรื่องที่ทุกคนต้องรู้เพื่อร่วมเป็นเจ้าภาพการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน (21/6/2019)

ประเทศไทยเราจะได้รับเกียรติในฐานะประธานและเจ้าภาพการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนในปี 2019 ซึ่งการประชุมสุดยอดครั้งที่ 34 จะเกิดขึ้นในระหว่างวันที่ 20-23 มิถุนายน 2019 ณ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย และนี่คือ 10 เรื่องที่ทุกคนต้องรู้เพื่อร่วมเป็นเจ้าภาพการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน

1. อาเซียน คือ ชื่อย่อของ สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of SouthEast Asian Nations: ASEAN) ซึ่งประกอบด้วยสมาชิก 10 ประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ซึ่งรวมตัวสร้างความร่วมมือด้วยกันมาตั้งแต่วันที่ 8 สิงหาคม 1967 โดยการลงนามในปฏิญญาอาเซียน หรือปฏิญญากรุงเทพฯ โดยเน้นความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ และสังคม-วัฒนธรรม ทามกลางสถานการณ์ความไม่แน่นอนทางการเมืองและความมั่นคงในช่วงสงครามเย็น ประเทศบรูไนเข้าเป็นสมาชิกในปี 1984 ต่อด้วยเวียดนามในปี 1995 เมียนมาและสปป.ลาว ในปี 1997 และสมาชิกล่าสุดคือประเทศกัมพูชา เข้าเป็นสมาชิกอาเซียนในปี 1999 อาเซียนเกิดขึ้นและพัฒนาจากประวัติศาสตร์แห่งความขัดแย้ง จนกลายเป็นการบูรณาการในระดับภูมิภาคที่ก้าวหน้าที่สุดในโลก ภายในระยะเวลา 52 ปีที่ผ่านมา
2. ปัจจุบันอาเซียนเรียกความร่วมมือในทุกมิติและในทุกระดับระหว่างประชาชนกว่า 650 ล้านคนใน 10 ประเทศสมาชิกว่า "ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ซึ่งขับเคลื่อนอยู่บนความร่วมมือ 3 ด้านหลักที่ทำงานสอดคล้องประสานซึ่งกันและกัน โดยทั้ง 3 เสาหลัก ได้แก่ ประชาคมการเมือง-ความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community: APSC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) และประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC) ที่เชื่อมโยงกันด้วยแผนแม่บทความเชื่อมโยงอาเซียน (Master Plan on ASEAN Connectivity: MPAC) เพื่อให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์อาเซียน 2025 "มุ่งหน้าไปด้วยกัน Forging Ahead Together" ที่เน้นในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) มีภูมิคุ้มกัน (Resilience) และไม่ทอดทิ้งใครไว้เบื้องหลัง (Inclusive)
3. ประชาคมการเมือง-ความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community: APSC) คือกลไกหลักที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมทางการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ดี เป็นกลไกที่สร้างกฎระเบียบ กลไกระงับข้อพิพาท ระงับประเด็นปัญหาที่จะสร้างความขัดแย้งระหว่างสมาชิกด้วยตัวเอง และระหว่างอาเซียนกับประชาคมโลก กลไกนี้เองที่กำหนดหลักการสำคัญที่ว่า สมาชิอาเซียนจะไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศสมาชิกด้วยตัวเอง และยังเป็นกลไกที่สร้างความมั่นคงของมนุษย์ (Human Securities) ในหลากหลายมิติให้กับประชาชนอาเซียน อาทิ

ความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับ อาชญากรรมข้ามชาติ ยาเสพติด และสิทธิมนุษยชน

4. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC)

คือกลไกหลักทางเศรษฐกิจที่สร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนและระหว่างอาเซียนกับประชาคมโลก โดยการพัฒนาความเชื่อมโยงมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นถนน ราง ทาเรือ สนามบิน ระบบโทรคมนาคม ฯลฯ เพื่ออำนวยความสะดวกให้สินค้า บริการ เงินทุน และแรงงาน สามารถเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศสมาชิกได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น จนทำให้อาเซียนกลายเป็นฐานการผลิต (Production Base) เดียวกัน และในขณะเดียวกันก็สร้างความร่วมมือกันในมิติกฎระเบียบ มาตรฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกทางการค้า การลด ละ เลิกมาตรการกีดกันทางการค้าทั้งในรูปแบบภาษี และมีไชนาซี เพื่อให้ธุรกิจที่อาเซียนเป็นฐานการผลิตมีความสามารถทางการแข่งขันในตลาดโลก และก็ยังเน้นการให้แต้มต่อและสิทธิพิเศษหลากหลายรูปแบบเพื่อทำให้ผู้ประกอบการรายย่อย SMEs สามารถยกระดับเพื่อลดช่องว่างในการพัฒนาการทางเศรษฐกิจของธุรกิจของตนกับผู้ประกอบการรายใหญ่และบริษัทข้ามชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC) คือความร่วมมือระหว่าง 10 ประเทศสมาชิกอาเซียนเพื่อ

พัฒนาคนอาเซียน โดยในภาวะที่ประชาชนอาเซียนอยู่ในภาวะปกติสุขอาเซียนภายใต้ ASCC จะสนับสนุนส่งเสริมในเรื่อง วัฒนธรรม ศิลปะ กีฬา การศึกษา แต่ในเวลาที่ผ่านมาประชาชนอาเซียนอยู่ในช่วงเวลาเวลาที่เลวร้าย ASCC ก็จะไม่เน้นพัฒนาความแข็งแกร่งสร้างภูมิคุ้มกันให้ผู้ที่อยู่ในกลุ่มเปราะบาง ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิง เด็ก คนชรา กลุ่มชาติพันธุ์ และแรงงานต่างดาว ผ่านความร่วมมือด้านสวัสดิการสังคมและความยุติธรรมทางสังคม การพัฒนาชนบท และการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ รวมทั้งมีกลไกพิเศษเพื่อรับมือกับภาวะวิกฤตทางด้านสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสารเคมีและขยะพิษ ปัญหาฝุ่นละอองหมอกควันข้ามชายแดน ความร่วมมือในการบรรเทาภัยพิบัติทางธรรมชาติ

6. การเป็นประธานอาเซียนของประเทศไทยตลอดปี 2019 เป็นวาระที่กำหนดไว้ตามลำดับตัวอักษร (Singapore 2018 à Thailand 2019 à Vietnam 2020) ซึ่งระบุไว้ใน "กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ซึ่งสมาชิกอาเซียนให้การรับรองในปี 2007 และมีผลบังคับใช้ในปี 2008

นั่นทำให้ในคราวที่แล้วประเทศไทยเป็นเจ้าภาพในปี 2008/2009 และเมื่อเวียนมาบรรจบครบรอบ 10 ปี (10 ประเทศสมาชิก) ประเทศไทยจึงได้รับเกียรติอีกครั้งในปีนี้

แต่นั้นไม่ได้หมายความว่าเราจะเป็นเพียงเจ้าภาพการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 34 เดือนมิถุนายน และครั้งที่ 35 เดือนพฤศจิกายน 2019 เท่านั้นเพราะความร่วมมือในประชาคมอาเซียนมีในทุกมิติและในทุกระดับ ดังที่กล่าวไว้แล้วในข้อที่ 2-5 ดังนั้นตลอดปี 2019 จึงมีการประชุมอาเซียนเกิดขึ้นในประเทศไทยมากกว่า 200 การประชุม ตั้งแต่การประชุมของภาครัฐในระดับคณะทำงาน ไปจนถึงระดับเจ้าหน้าที่อาวุโส ระดับรัฐมนตรี และระดับสุดยอดผู้นำที่เป็นการประชุมของหัวหน้าคณะรัฐบาล ยังมีการประชุมของฝ่ายนิติบัญญัติภายใต้ "สมัชชารัฐสภาอาเซียน (ASEAN Inter-Parliamentary Assembly : AIPA)

การประชุมของภาคเอกชนเพื่อประโยชน์ในเรื่องของการค้าการลงทุน

การประชุมของเครือข่ายนักวิชาการเพื่อร่วมกำหนดและหาข้อเสนอแนะในการเดินทางต่อไปของประชาคมอาเซียน และการประชุมของนิสิตนักศึกษาภายใต้เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network: AUN) นี้เป็นเพียงส่วนหนึ่ง และยังมีการประชุมร่วมกับเครือข่ายในระดับต่างๆ ร่วมกับประเทศคู่เจรจาหลัก (Dialogue Partners) ของอาเซียนรวมไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นจีน ญี่ปุ่น เกาหลี อินเดีย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ คานาดา รัสเซีย สหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา และสหประชาชาติ แทบจะเรียกได้ว่าตลอดปี 2019

เรามีการประชุมที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนเกิดขึ้นในประเทศไทย ทั่วประเทศ ทุกภาค เกือบทุกจังหวัด

และเกิดขึ้นหลายครั้งในแต่ละสัปดาห์

7. ประเทศไทยกำหนด Theme ของการประชุมครั้งนี้ไว้ว่า "ร่วมมือ ร่วมใจ ก้าวไกล ยั่งยืน (Advancing Partnership for Sustainability) โดยประเด็นสำคัญของการประชุมนี้จะแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน

(ตามความเข้าใจของผู้เขียน) เริ่มจาก Advancing นั่นคือ การรวบรวมและทำให้ความร่วมมือ หรือเรื่องที่เคยเจรจากันไว้ และมีข้อตกลงต่างๆ สามารถเดินทางไปได้จริง และเกิดผลเห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งเจ้าภาพหลักของการดูแลจัดการประชุมคือ กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ ทำหน้าที่นี้มาอย่างต่อเนื่อง ก่อนล่วงหน้ามาแล้วมากกว่า 2 ปี จนทำให้ความตกลงต่างๆ ที่ผ่านมาจะถูกส่งต่อจนกลายเป็นสิ่งที่จับต้องได้ โดยร่วมมือกับประเทศคู่เจรจาต่างๆ (Partnership) เพื่อให้เกิดกลไกที่ยั่งยืน (Sustainability)

ในการรับมือกับเรื่องต่างๆ โดยสิ่งที่จับต้องได้คือ ประเทศไทยในฐานะเจ้าภาพจะเกิดตัวศูนย์อาเซียน 7 ศูนย์ ได้แก่

1. ศูนย์ความร่วมมืออาเซียน - ญี่ปุ่น เพื่อพัฒนาบุคลากรความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ (ASEAN-Japan Cybersecurity Capacity Building Centre: AJCCBC)
2. คลังเก็บสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัยของอาเซียนในประเทศไทย (Disaster Emergency Logistics System for ASEAN: DELSA)
3. ศูนย์การแพทย์ทหารอาเซียน (ASEAN Center of Military Medicine:ACMM)
4. ศูนย์ฝึกอบรมอาเซียนด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม (ASEAN Training Centre for Social Work and Social Welfare : ATCSW)
5. ศูนย์อาเซียนเพื่อผู้สูงอายุอย่างมีศักยภาพและนวัตกรรม (ASEAN Centre for Active Ageing and Innovation: ACAI)
6. ศูนย์วัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Cultural Center) และ
7. ศูนย์อาเซียนเพื่อการศึกษาและการหารือด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (ASEAN Centre for Sustainable Development Studies and Dialogue: ACSDS)

8. ต่อจากการบริหารจัดการกับเรื่องค้างเก่าที่ไทยเราจะ Advance จนกลายเป็นศูนย์ที่จับต้องได้จริง อีกเรื่องสำคัญที่เราต้องทำคือการมองไปในอนาคต ประชาคมอาเซียนมีการกำหนดวิสัยทัศน์ 2025 โดยเริ่มต้นปฏิบัติตั้งแต่ปี 2016 ซึ่ง ณ ปัจจุบัน หลายๆ ประเด็นในวิสัยทัศน์ 2025 ก็ได้เกิดขึ้นจริงไปแล้ว ดังนั้นในช่วง 2 ปีที่ผ่านมารวมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ ได้วางใจให้ Economic Research Institute for ASEAN and East Asia (ERIA) ซึ่งเป็นสถาบันวิจัยระดับภูมิภาคที่ทำงานวิจัยให้กับอาเซียนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำงานวิจัย เพื่อเสนอแนะ วิสัยทัศน์อาเซียนฉบับใหม่ ที่เรียกว่า "ASEAN Vision 2040" ซึ่งตัวผู้เขียนและศูนย์อาเซียนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมกับนักวิชาการอีกมากกว่า 50 คนจากทั้งประเทศสมาชิกอาเซียนและประชาคมวิชาการนานาชาติก็ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการออกแบบวิสัยทัศน์ของอาเซียนในช่วงเวลาอีก 20 ปีต่อจากนี้ด้วย โดยในรายงานขนาด 4 เล่มใหญ่ๆ วิเคราะห์สถานการณ์โลก ณ ปัจจุบันจากมุมมองภูมิรัฐศาสตร์-

เศรษฐกิจเพื่อหาข้อเสนอแนะต่อประชาคมอาเซียนโดยเปรียบเทียบกับความสำเร็จและจุดอ่อนของอาเซียนในอดีตที่ผ่านมา

รวมทั้งการวิเคราะห์ถึงบริบทโลกในยุคที่เทคโนโลยีกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างก้าวหน้าในยุคของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 เนื้อหาหลักๆ ของวิสัยทัศน์อาเซียน 2040

จะเน้นเรื่องของภาวะผู้นำและโครงสร้างหรือสถาปัตยกรรมการบูรณาการของประชาคมอาเซียนในอนาคต (ASEAN Collective Leadership) สถานะความเป็นศูนย์กลางของอาเซียนในความสัมพันธ์ในมิติต่างๆ กับประเทศคู่เจรจา (ASEAN Centrality)

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประชาคมอาเซียนให้เจริญก้าวหน้าควบคู่ไปกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการสร้างภูมิคุ้มกันหากประชาคมอาเซียนถูกระทบโดยวิกฤตในรูปแบบต่างๆ

แนวทางการสร้างความรู้สึกให้ประชาชนอาเซียนรู้สึกตนเองเป็นเจ้าของและเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน รวมทั้งขอเสนอแนะสำหรับกลไกการทำงานของประชาคมอาเซียนและสำนักเลขาธิการอาเซียน

9. จากการทบทวนความร่วมมือเก่าๆ เพื่อพัฒนาให้เป็นรูปธรรม

สุกรวางแผนเพื่อกำหนดทิศทางของอาเซียนในอนาคต อีกประเด็นสำคัญของการประชุมในเวทีประชาคมอาเซียน คือ การกำหนดแนวทางรับมือและการสร้างความร่วมมือเพื่อให้เท่าทันกับ Current issues ที่เกิดขึ้น อาทิ บทบาทของอาเซียนในการสร้างความร่วมมือเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับประเทศผู้ส่งออกสารเคมีและขยะพิษในขณะเดียวกันก็เป็นภารกิจด้านให้หน่วยงานภายในของแต่ละประเทศมีธรรมชาติมากขึ้นในการบริหารจัดการการนำเข้าและส่งออกสารเคมีและขยะพิษ

การประชุมระดับรัฐมนตรีสาธารณสุขที่ได้มีการหารืออย่างไม่เป็นทางการไปแล้วและตกลงในเบื้องต้นที่จะสร้างความร่วมมือด้าน ยากำพรว (Orphan Drug) ซึ่งเป็นยาที่มีความจำเป็นต่อเชื้อเพื่อวินิจฉัย บรรเทา บำบัด ป้องกัน หรือรักษาโรคที่พบได้น้อย หรือโรคที่เป็นอันตรายร้ายแรง หรือโรคที่ก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานอย่างต่อเนื่อง แต่เป็นยาที่มีอัตราการใช้ต่ำ โดยไม่มียาอื่นมาทดแทนได้ และมีปัญหาการขาดแคลน

ดังนั้นอาเซียนที่ร่วมมือกันจะสามารถสร้างสต็อกยาและเพิ่มอำนาจการต่อรองกับผู้ผลิตยาในรายการเหล่านี้ได้มากยิ่งขึ้น หรือตัวอย่างจากการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและผู้อำนวยการธนาคารกลางอาเซียน

ที่ตกลงจะร่วมพัฒนาเชื่อมโยงระบบการชำระเงินในภูมิภาค

การศึกษาความเป็นไปได้ในการใช้สกุลเงินท้องถิ่นของแต่ละประเทศในการทำการค้าระหว่างกัน

การสนับสนุนให้ประชาชนอาเซียนสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินได้อย่างสะดวกและปลอดภัย เหล่านี้คือตัวอย่างในการสร้างความร่วมมือเพื่อรับมือและเตรียมการกับ Current issues ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอาเซียน

10. แล้วถามว่าประเทศไทยพร้อมหรือไม่ คำตอบคือ ถึงแม้เราจะยังไม่มีคณะรัฐมนตรีชุดใหม่เข้าร่วมการประชุม แต่สำหรับหน่วยงานภาครัฐในระดับของผู้ที่เป็นคณะทำงานจริงๆ พวกเขาได้เตรียมงานมาแล้วอย่างต่อเนื่อง ผมเองในฐานะนักวิชาการอาเซียนก็ได้มีโอกาสเข้าไปร่วมประชุมกับหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ในการเตรียมการประชุมอาเซียนมาแล้วตั้งแต่ปี 2017 หรือ 2 ปีก่อนหน้านี้ เชื่อว่าภาพความขลุ่ยหลักจนถึงความล้มเหลวที่เกิดขึ้นจากการเป็นประธานอาเซียนในรอบที่แล้ว (ปี 2008-2009) คงจะไม่ซ้ำรอยเกิดขึ้นอย่างแน่นอน แต่ก็เช่นเดียวกันครับ ถึงเราจะมีนายกรัฐมนตรีท่านใหม่ในวาระใหม่อย่างเป็นทางการแล้ว แต่การที่ยังไม่มีเจตจำนงที่แน่นอนในการที่จะนั่งหัวโต๊ะกำหนดนโยบายอาเซียนในการประชุมอาเซียนในระดับรัฐมนตรีก็อาจจะทำให้การผลักดันหลายๆ เรื่องที่ไทยเราตั้งใจจะผลักดันไม่สามารถทำได้อย่างเต็มประสิทธิภาพนัก และสิ่งที่จะต้องจับตามองต่อไปจากนี้คือ การเจรจาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นตลอดทั้งปี ก่อนที่จะมีการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนอีกครั้งในเดือนพฤศจิกายน และเที่ยวนี้ผู้นำจากประเทศคู่เจรจาหลักอีก 10 ประเทศก็จะเขามาร่วมประชุมด้วย ทามกลางสงครามการค้าและสงครามเทคโนโลยีที่จะเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมทางการค้าในระดับโลกไปตลอดกาล อาเซียนกับความสำเร็จในการเจรจาการขอตกลงการค้าเสรีที่ใหญ่ที่สุดในโลก Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP หรือ อาเซียน +6) จะกลายเป็นประเด็นร้อนสำหรับการประชุมปลายปี ที่ต้องติดตามต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิติ ศรีแสงนาม
ศูนย์อาเซียนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย